

Voldtektsmottak

Tom Ole Dalsrud
Overlege Stavanger legevakt

Seksuelle overgrep - tall

- Mørketall
- Anslag basert på mer avgrensede studier av ulike grupper i befolkningen og statistikk over anmeldte forhold til politiet
  - Anslag på ca 8000 – 16000 voldtekter i Norge per år
    - dvs opptil 45 per dag!
  - I norske undersøkelser
    - 8 -22 % jenter
    - 1- 14 % blant gutter
  - Studentpopulasjon
    - 12 per 1000 kvinner har opplevd voldtekt eller voldtektsforsøk årlig
  - Kvinner i reproduktiv alder
    - 5% opplevd voldtekt/voldtektsforsøk utenfor parforhold
    - 10 % har opplevd seksuelle overgrep fra partner

Figur 1: Registrerte voldtektsanmeldelser i STRASAK i 2011–2015, fordelt på statistikkgrupper

Kode/år	2011	2012	2013	2014	2015	2015 (nye koder)	Totalt 2015
1401 Voldtekt (§ 192 1. og 2. ledd)	1030	1043	1068	1073	1013		
1413 Forsøk på voldtekt (§ 192 jf. § 49)	129	106	100	85	59		
1420 Voldtekt (§ 192 3. ledd)	43	58	51	41	51		
1423 Grovt uaktsom voldtekt (§ 192 4. ledd)	19	19	27	24	19		
1451 Voldtekt uten samleie							21
1452 Voldtekt til samleie							179
1453 Grov voldtekt							3
1454 Grovt uaktsom voldtekt							1
1455 Voldtekt forsøk							21
Totalt	1221	1226	1246	1223	1142	225	1367
1460 Voldtekt av barn under 14 år							32
1461 Voldtekt samleie barn under 14 år							8
1463 Forsøk på voldtekt av barn under 14 år							1
Totalt	1221	1226	1246	1223	1142	266	1408

• **Festrelaterte**

- fest / uteliv.
- fornærmede og gjerningspersonene ofte unge, og overgrepene skjer etter at det er etablert en viss kontakt.
- begge parter har konsumert betydelige mengder alkohol.

• **Overfallsvoldtekter**

- overgrep på offentlig sted, gjerne uten forvarsel.
- Gjerningspersonen er ukjent og pasifiserer offeret ved bruk av vold eller trusler.

• **Relasjonsvoldtekter**

- voldtekter der den for nærmede og gjerningspersonen er eller har vært ektefeller, kjærester eller partnere.
- Hendelsen kan være enkeltstående, eller parforholdet kan ha vært preget av vold, trusler og seksuelle krenkelser over lengre tid.

• **Sårbarhetsvoldtekter**

- fornærmede ofte lever et liv i ensomhet og er delvis isolert fra samfunnet. Utsatt for gjentatte overgrep
- Prostituerte, rusmisbrukere og personer som oppholder seg i trygdeboliger eller institusjoner, er spesielt utsatt. Også mindreårige kan være i denne gruppen.

• **Voldtekter – annet**

- faller ikke inn under noen av kategoriene over, plasseres i gruppen annet.
- venner eller bekjente utenom festsammenheng.
- Andre eksempler er voldtekter som finner sted ved et av de første fysiske møtene - etter at partene har hatt kontakt på internett, eller voldtekter som skjer direkte over internett, uten fysisk kontakt mellom gjerningspersonen og den fornærmede.

Figur 4: Kategoriserte voldtektsanmeldelser i perioden 2011-2015²⁶ i antall og prosent. Kilde: Kripos

Kode/år	2011		2012		2013		2014		2015		Endring antall anmeldelser i % 2014-2015
Festrelatert voldtekt	291	36,9 %	293	39,9 %	281	38,4 %	399	47,5 %	422	39,0 %	5,8 %
Overfallsvoldtekt	161	20,4 %	94	12,8 %	87	11,9 %	93	11,1 %	97	9,0 %	4,3 %
Relasjonsvoldtekt	111	14,1 %	133	18,1 %	151	20,6 %	139	16,5 %	198	18,3 %	42,5 %
Sårbarhetsvoldtekt	33	4,2 %	58	7,9 %	89	12,2 %	84	10,0 %	144	13,3 %	71,4 %
Annet	192	24,4 %	157	21,4 %	124	16,9 %	125	14,9 %	220	20,4 %	76,0 %
Totalt	788	100,0 %	735	100,0 %	732	100,0 %	840	100,0 %	1081	100 %	

Mer tall

- De fleste overgrep skjer hjemme hos enten offer eller gjerningsperson
- I ca 80 % av tilfellene kjenner offer og gjerningsperson hverandre fra før.
- Hovedtyngden av ofre og gjerningspersoner er under 30 år.
  - Gj.snitt for utsatte 23 år og gjerningsperson 29 år
- Voldtektsanmeldelser 2015: 95 % kvinner og 7 % menn
- Internasjonalt: seksuell vold rammer opptil 1/3 av alle kvinner i løpet av livet

Risikofaktorer ved utsatte

- Rus – mest alkohol – både overgrepsofsatte og gjerningsperson
- Ung kvinne (16-24 år)
- Tidligere psykisk sykdom
- Utrygg oppvekstvilkår
- Begrenset sosialt nettverk
- Tidligere overgrepsofsatt

Voldtekstmottaket for Sør Rogaland

- Oppstart i 1992
- Døgnåpent Voldtekstmottak fra 2007
- Ca 350000 innbyggere.
- Ansvar for mottak av voksne utsatt for seksuelle overgrep tilligger Helseforetak
  - Robuste interkommunal mottak videreført
- Ikke overgrepsmottak, dvs ikke vold i nære relasjoner.
  - Nasjonal veileder 2007: Overgrepsmottak – veileder for helsetjenesten
  - NKLM (Bergen – 2004)
  - Norge: 23 mottak – kun 7 både seksuelle overgrep og Vold i nære relasjoner

Bemanning

- Leger
  - Dagleger på Stavanger legevakt tar undersøkelse dagtid hverdager.
  - Beredskapsgruppe på 8 leger i vaktrotasjon, ukesvakter
Beredskapstid ca 1 time.
    - Kontinuitet nøkkelfaktor
    - 20 % adm lege
  - Protokoll, legeforeningen og Stavanger kommune/Helse Stavanger
- Sykepleier
  - Dagsykepleier (SO) hverdager
  - Fagsykepleier 60%
  - Beredskapsgruppe på 8 sykepleier i vaktberedskap
- Psykiatrisk sykepleier
  - Telefon/konsultasjon (1-3) dagtid hverdager.

Arbeidsomfang

- Barn tom 13 år til SUS, Barneavdeling
  - Samarbeid med Statens Barnehus
- Fra og med 14 år til Voldtekstmottaket
- Ca 80-100 saker per år – ca 0-3 menn/gutter per år

År	Alder	13	14	15	16-17	18-20	21-24	25-29	30-39	40-49	50-59	Totalt
2015	Kvinne			6	11	19	21	14	15	1	2	89
2015	Mann						1	2		1		4
2016	Kvinne		6	5	11	17	22	10	8	9	1	89
2016	Mann			1			1	1				3

- Ca 50 % anmelder
- 5-10% overfallsvoldtekt
- 70 % åsted privat
- Antall overgripere angitt:

År	1	2	3	4	5	Vet ikke	Totalt (saker)
2014	63	5	2			10	80
2015	67	8	3			15	93
2016	67	7	4	3	1*	10	92

Arbeidsprosess

- Utgangspunkt:
  - Den som har blitt utsatt for seksuelt overgrep, har ofte opplevd alvorlige trusler både mot liv, helse og integritet. God akutt hjelp og oppfølging kan begrense det psykiske skadeomfanget.
  - Ved det første møtet med pasienten
    - gi tilbake trygghet
    - kontroll og gi emosjonell førstehjelp
    - anamnese

Hvordan kommer utsatt til mottaket?

- De fleste angir selv overgrep
- Ikke alle husker/vet om de har vært utsatt for overgrep – kan være spor som gir de mistanke
- Ikke alle har det helt klart for seg hvorfor de kommer, men ofte er det på grunn av angst for smitte, eller bare at de har hørt om mottaket
- Det kan være politi eller venner/pårørende som har rådet de til å komme

År	Tlf	Frammøte	Politi	Helsesøster/skole	Pårørende	Venner	Annet *
2014	36	16	19	2	1		6
2015	26	8	34	1	5	7	18
2016	25	16	34		2	3	19

* Annet: ambulanse 113, legevakt i annen kommune, psykiatrisk avd, SUS, fastlege, fengsel, barnevern oa

Tilbud

- Frivillig
  - Pasienten har opplevd tap av kontroll under overgrepet, viktig å gi denne tilbake gjennom:
    - Trygghet
    - Informasjon for samtykke til alt som gjøres
      - taushetsplikt
    - Kan stoppe/avslutte når som helst
- Gratis
- Medisinsk undersøkelse og behandling
- Rettsmedisinsk sporsikring
- Veiledning vedr oppfølging

Medisinsk undersøkelse og behandling

- Lege-pasient
- Helhetsvurdering:
  - psykisk tilstand – 0-3 akutte innleggelse psykiatrisk avdeling per år
  - skader med akutt behandlingsbehov, (f.eks. halsgrep, bruddmistanke) – 0-3 henvisninger akutt til somatisk avdeling/rtg per år
- Skader – ofte meget beskjedne – lett analgetika/xylocain gel
- Smitte : 0 prøver Hep, Hiv, syfilis, gonore, Mycoplasma genitalum
- Kjønnssykdomsforebyggende: Azitromax
- Nødprevensjon : Norlevo
- Vaksiner: Hep B, Stivkrampe
- HIV posteksposisjonell profylakse i samarbeid med SUS

Rettsmedisinsk undersøkelse med sporsikring

- Lege som sakkyndig- pasient som et rettslig objekt
  - Pasienten er et **levende åsted**
    - unngå kontaminering, og sikre "åstedet" ved å
      - Bruke rent arbeidstøy – hansker, munnbind, hårtildekking
    - Sikre pasientens tøy
    - Pasienten må ikke drikke, spise eller dusje før undersøkelse i mottaket
- Helhetsvurdering av pasienten:
  - Psyke – sjokk, sinne, uro, apati – akutt stress respons
  - Biologiske spor forsvinner raskt – helst prøver før 24 timer
    - Tilbud om full sporsikring innen 4 døgn, begrenset inntil 7 dager
  - Rettstoksikologisk prøve urin /blod : selvpåført rus / neddopet
  - Foto : Portrett bilde , skader , meget sjelden genitalia
  - Standard Rettsmedisinsk sporsikringsprotokoll
    - Kropps undersøkelse : topp til tå: målebånd, skissemarkering
    - Kroppåpning undersøkelse: avslutning GU/rektal (anoskopisk)
- Oppbevarer sporsikret materiale (pinner, foto, klær) inntil 6 mnd

”omsorg eller bomullspinner”

- Les lege- pasient vs sakkyndig - objekt
  - ca 95⁰% vs 5⁰%

Psykososial oppfølging

- Inntil 3 samtaler - oppfølging Psykiatrisk sykepleier
  - Evt henvisning poliklinikk
- Viktigste videre samarbeidspartner er FASTLEGEN
  - Samtykke til å bestille time for pasienten som formidles tilbake via SMS – ca 14 dager
  - Prøvesvar til fastlege for 0 prøvene.
  - Fastlege videre prøvetaking , 6 uker, 3 mnd og 6 mnd
  - Fastlege evt fullføre hep B vaksinerings
  - Psykososial oppfølging – behov for henvisning ?
  - Smitteoppsporing
  - Russamtale

Andre aspekter

- Første møte er sentralt
  - Rolig atmosfære
  - Gi ros
  - Vis respekt
  - Pasienten føler seg trodd
  - Samtale:
    - Åpne spm og direkte spm. Mange vansker med å redegjøre for det inntrufne: kognisjon og hukommelse fungerer annerledes i og like etter traumatiske situasjoner
    - Informer om vanlige reaksjoner og følelse av skyld, skam og selvbekreidelse
    - Hva er pasientens hovedbekymring?
    - Info om tilbudet
    - Pausemulighet

- Hjelp til bistandsadvokatkontakt: akutt, neste dag
- Hjelp til politikontakt: akutt, neste dag
- Trygt oppholdssted – krisesenter?
- Infohefte fra senter for krisepsykologi – vanlige reaksjoner ved voldtekt

- Skal noen varsles?
  - Ungdommer under 16 år (seksuelle lavalder), under 18 år (foreldre info)
  - Politi – uten samtykke – hvilke saker?
  - Barnevernet? Info om selvpåført rus og omsorg for barn?
  - Foreldre som ledsager – info om veiledningsmulighet ved Barnehuset

- Samarbeidsmøter med politi: anonym statistikk

Langtidseffekter seksuelle overgrep

- Å bli utsatt for seksuelle overgrep kan ha negativ innvirkning på psykiske og somatisk helse
- LISA – undersøkelsen (longitudinal investigation of sexual abuse)
  - Forskere i Norge fra flere miljøer samt samarbeidspartnere i utlandet
  - Start 2008, samme spørreskjema annet hvert år i 10 år
  - Formål: kartlegge hvordan det over tid går med personer som har blitt utsatt for seksuelle overgrep

- Vanskelig via akuttsamtale/us å predikere hvem som kan utvikle alvorlig funksjonssvikt som PTSD
- Seksuelt overgrep utsatte har økt risiko for å
  - Droppe ut av skole
  - Falle ut av arbeidslivet
  - Økt psykiske plager
  - Økt somatiske plager
- Fastlege: viktig å etterspørre ungdom om alvorlige hendelser ved uklare problemstillinger

Oppsummering

- Seksuelle overgrep er vanlig
- Tidkrevende arbeid – viktighet av kontinuitet og erfaring hos lege/sykepleier
- Utfordrende å arbeide som lege og sakkyndig i samme konsultasjon samt ha trygghet på at riktige instanser involveres
- Flere overgreps/voldtektsmottak i hvert fylke
- Ta kontakt med Voldtektsmottaket ved spørsmål/usikkerheter tlf 902 40 200